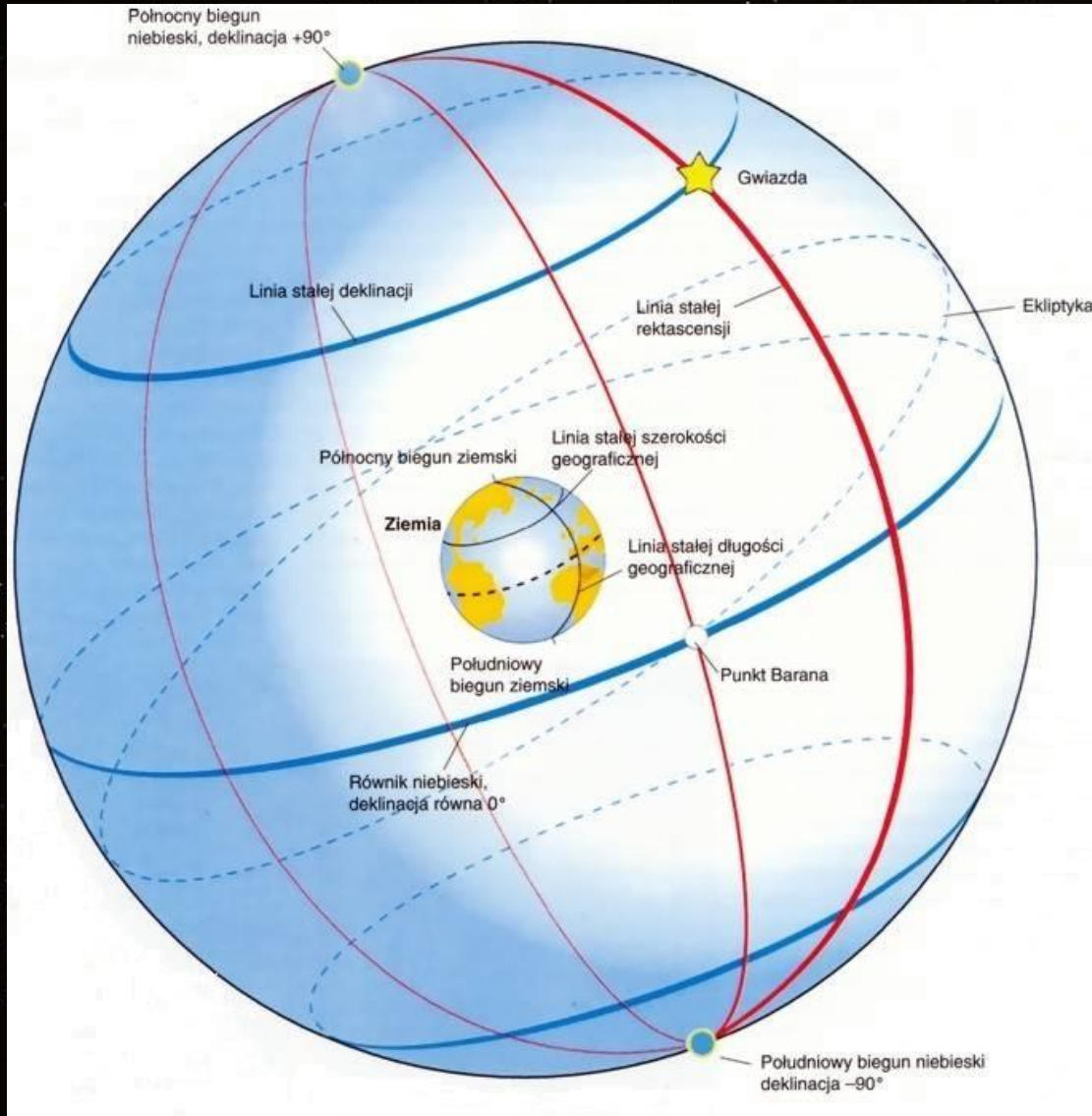
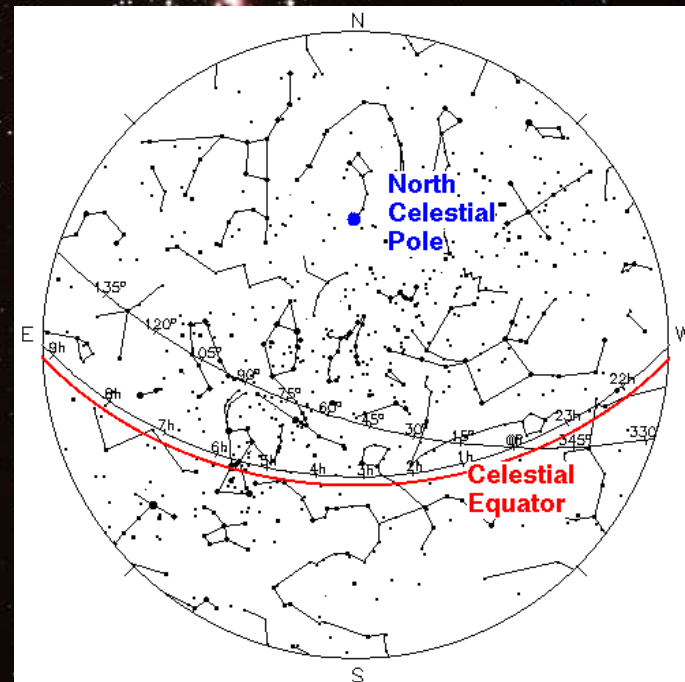

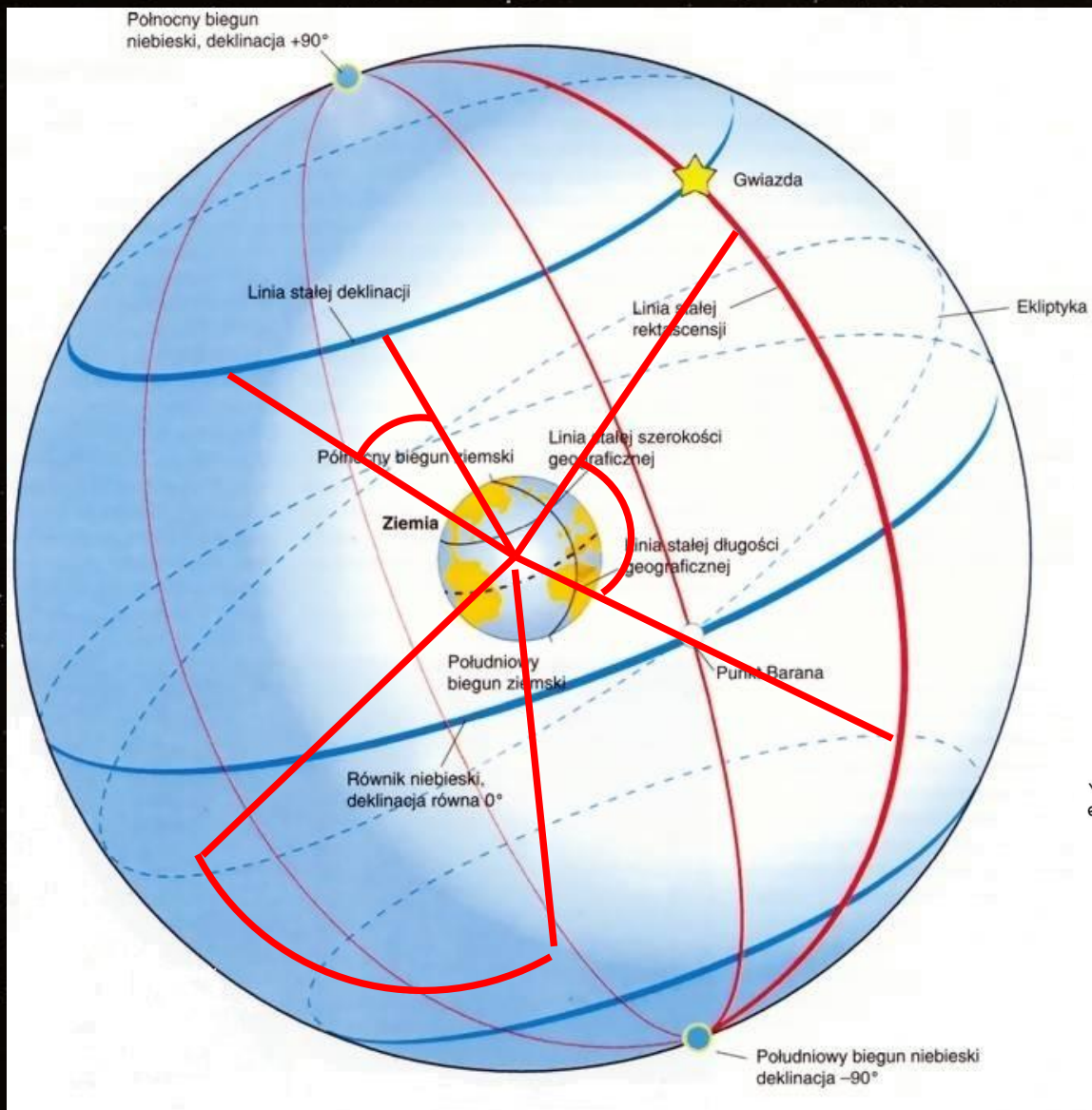
Sfera niebieska

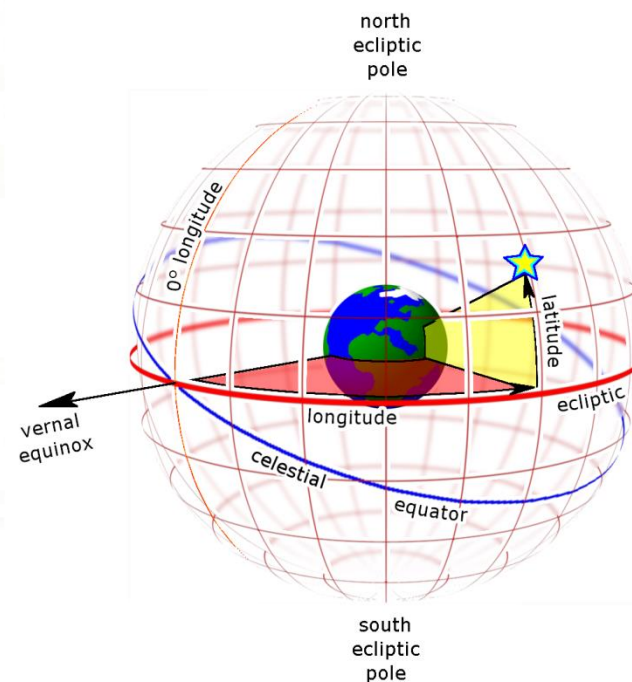
Sfera niebieska (firmament, sklepienie niebieskie) - abstrakcyjna sfera o nieokreślonym promieniu otaczająca obserwatora znajdującego się na Ziemi, utożsamiana z widzianym przez niego niebem.

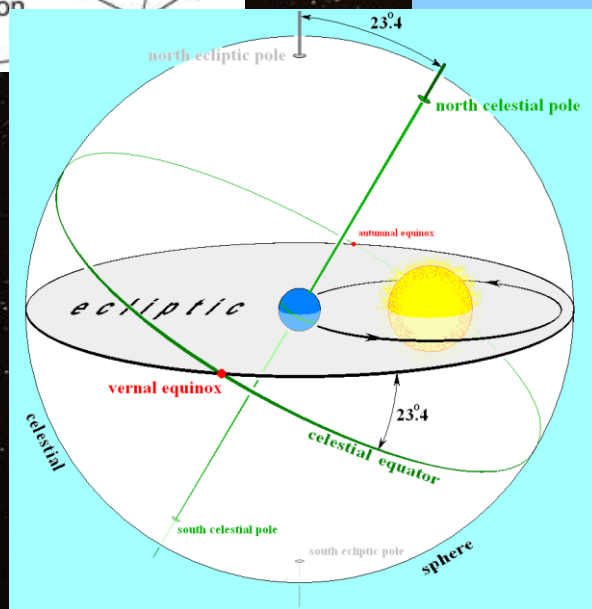
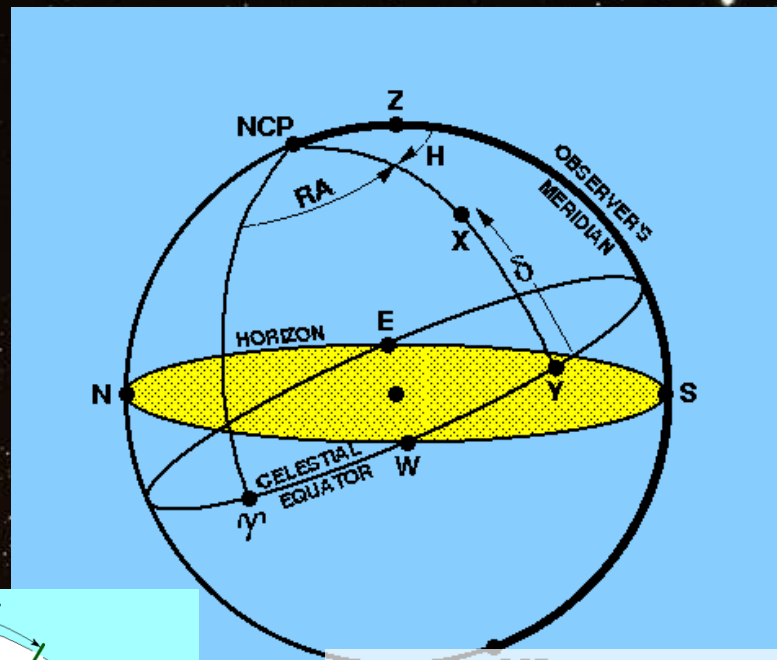
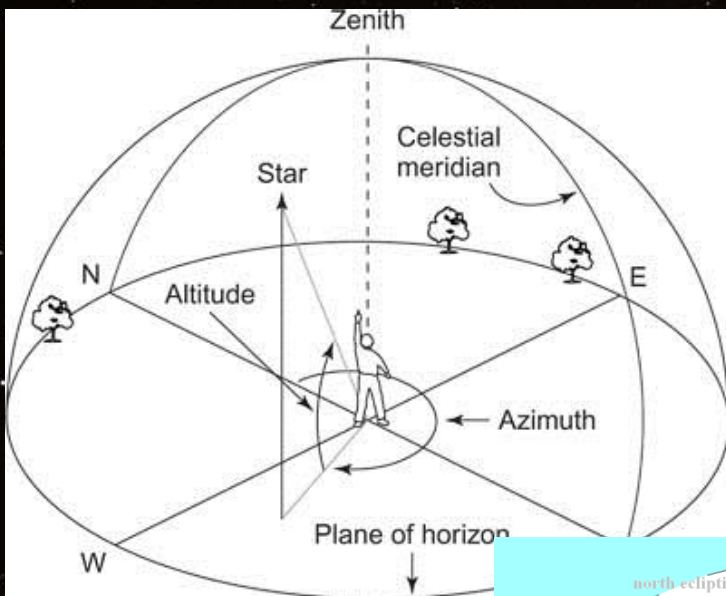
Sfera niebieska

Odległość kątowa punktów na sferze – kąt między dwiema prostymi przechodzącymi przez środek sfery i każdy z punktów.

Układy współrzędnych sferycznych

W zależności od potrzeb używamy jednego z kilku układów współrzędnych:

- horyzontalny
- równikowy I
- równikowy II
- ekliptyczny
- galaktyczny

Przykładowe odległości i rozmiary kątowe

Rozdzielczość kątowa oka: 1'

Mgławica Pierścień M57 — 1'

- Szerokość małego palca wyciągniętej dłoni to około 1 stopnia
- Szerokość trzech środkowych palców to 5 stopni
- Zaciśnięta pięść to 10 stopni
- Odległość między rozstawionymi maksymalnie palcem wskazującym i małym to 15 stopni
- Odległość między rozstawionymi maksymalnie kciukiem i małym to 25 stopni

Księżyc — 29'20" do 33'32"
Słońce — 31'31" do 32'35"

Mars — 31" do 25"

Jowisz — 30" do 50"

Co widać na niebie?

- Słońce
- Księżyc
- planety
- planetoidy, komety
- gwiazdy
- galaktyki
- mgławice
- gromady gwiazd
- sztuczne satelity, samoloty itd.

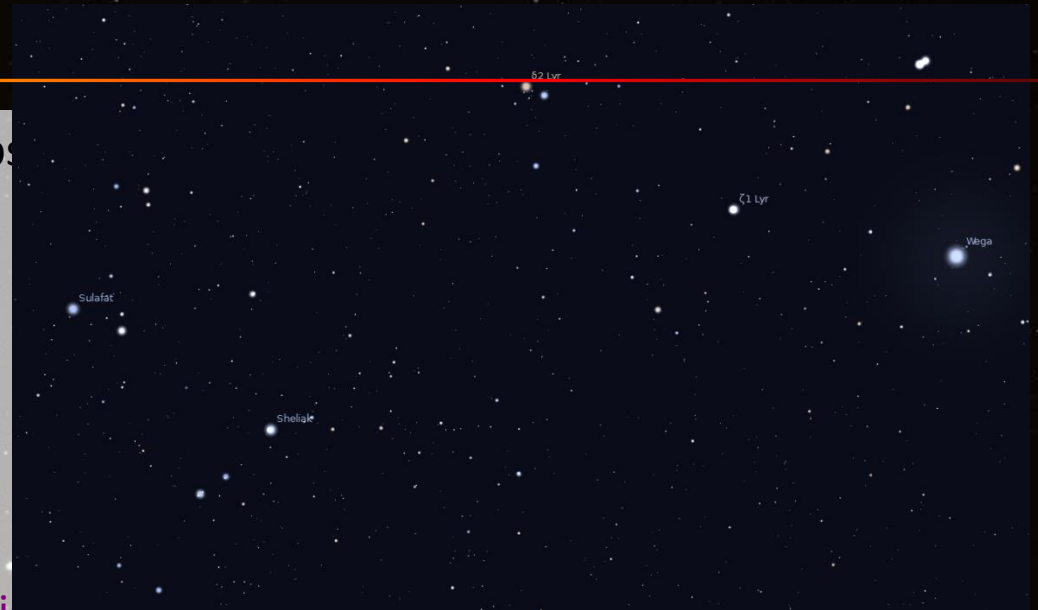

Gwiazdozbiór

Grupa gwiazd zajmujących określony obszar sfery niebieskiej. Gwiazdy te nie są związane ze sobą fizycznie. Ich układ jest wynikiem rzutowania na sferę niebieską.

Wykaz gwiazdozbiorów:

http://pl.wikipedia.org/wiki/Gwiazdozbiory_wed%C5%82ug_nazw_%C5%82aci%C5%84skich

Lutnia

Gwiazdozbiór

Kasjopeja (prawie)

Asteryzm

Charakterystyczny układ gwiazd na niebie, który nie jest jednym z gwiazdozbiorów

Trójkąt Letni

Asteryzm

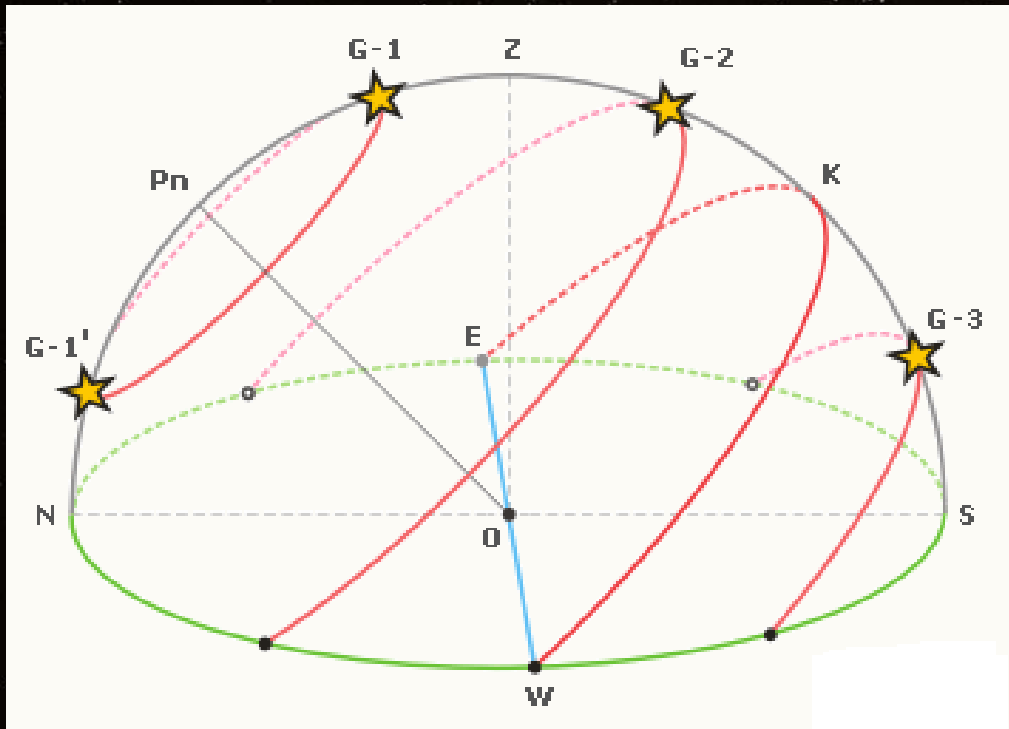

Wielki Wóz

Ruch dobowy sfery niebieskiej

Gwiazdozbiory niezachodzące

Górowanie, dołowanie – dwa skrajne położenia gwiazdy przy przejściu przez południk lokalny

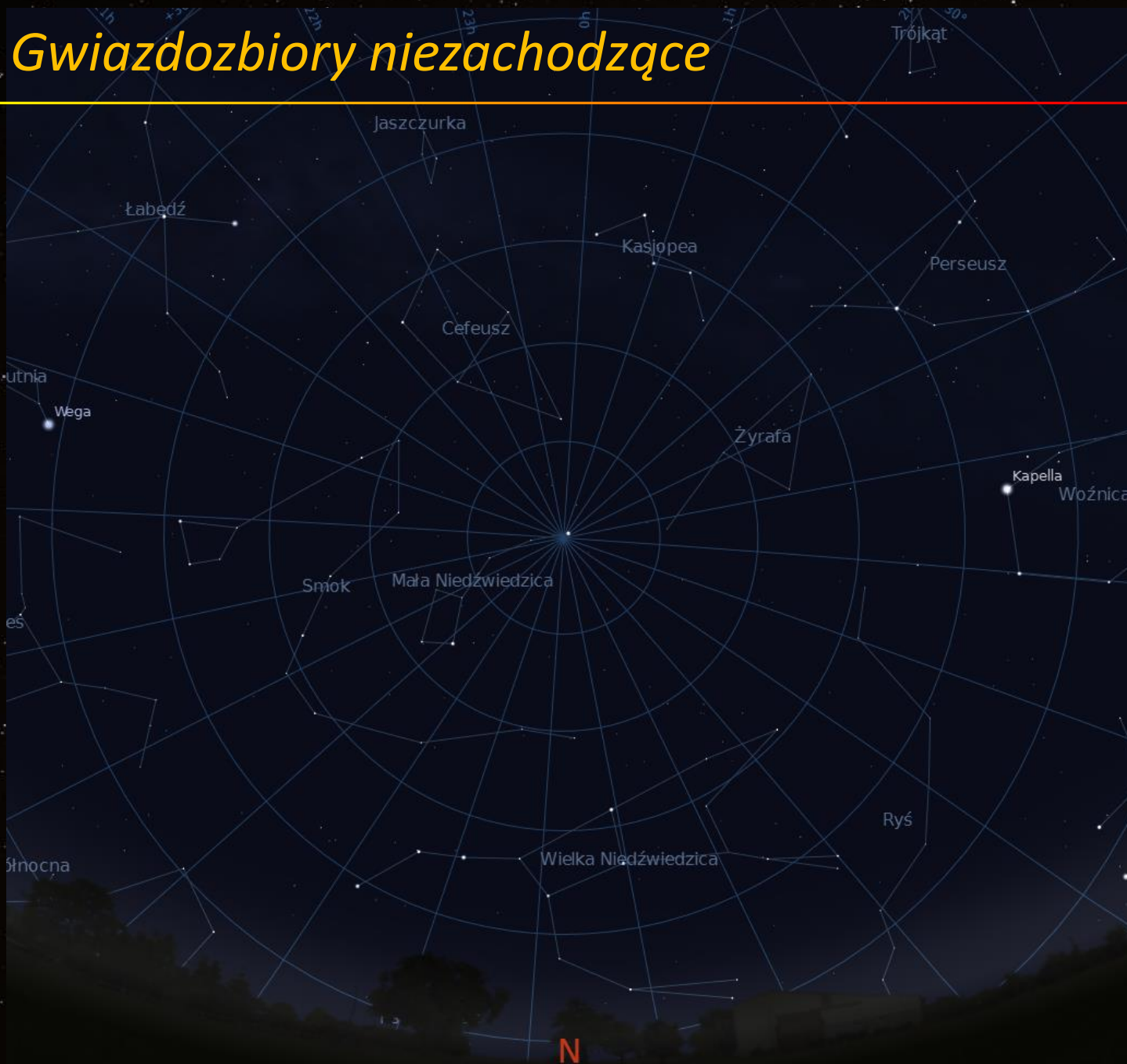
Gwiazdy niezachodzące – ich deklinacja spełnia warunek:

$$\delta \geq 90^\circ - \varphi$$

dla Wrocławia ($\varphi \approx 51^\circ$):

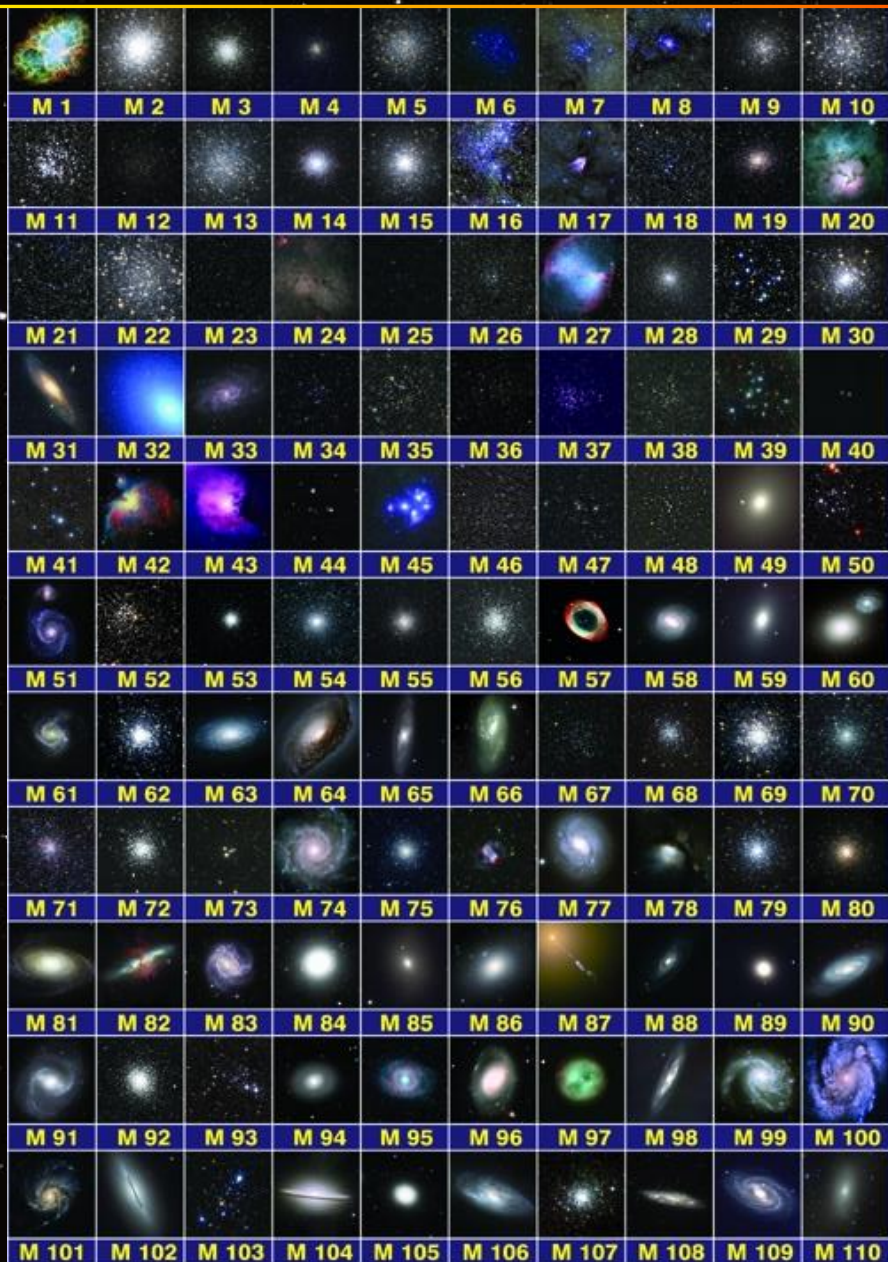
$$\delta \geq 39^\circ$$

Gwiazdozbiory niezachodzące

gwiazdozbiory
niezachodzące
na szerokości
geograficznej
Wrocławia

Katalog Messiera

Katalog opublikowany przez Charlesa Messiera w 1774

Obserwacje prowadzone tylko z Paryża – nie ma obiektów o deklinacji mniejszej niż -40°

Planowanie obserwacji

Obrotowa mapa nieba

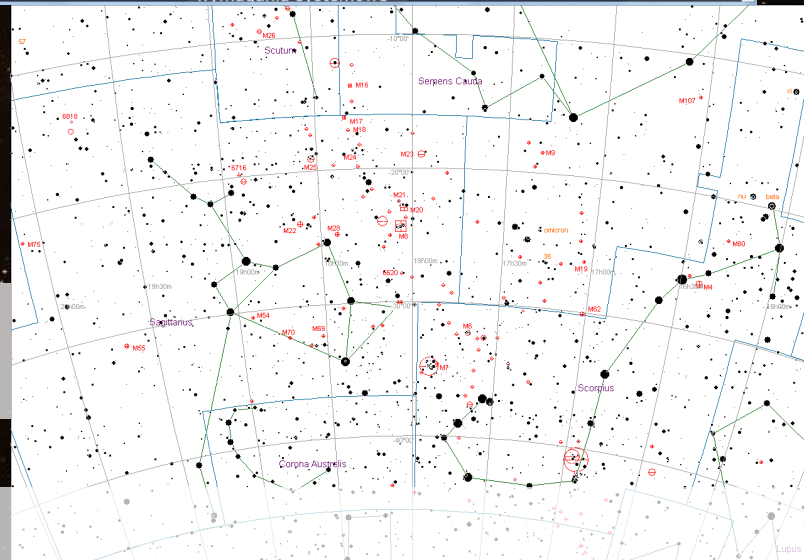

http://www.as.up.krakow.pl/edu/warsztaty/materialy/instrukcje/Obrotowa_Mapka_Nieba.pdf

A screenshot of the Stellarium website in a Firefox browser. The page features the Stellarium logo, version information (aktualna wersja 0.12.4), and system requirements for Linux, Mac OS X, Windows, and Ubuntu. A large image shows a 3D star field. Text on the page describes Stellarium as a free, open-source computer planetarium. A large watermark "STELLARIUM" and the URL "http://www.stellarium.org/pl/" are overlaid on the screenshot.

Atlas nieba

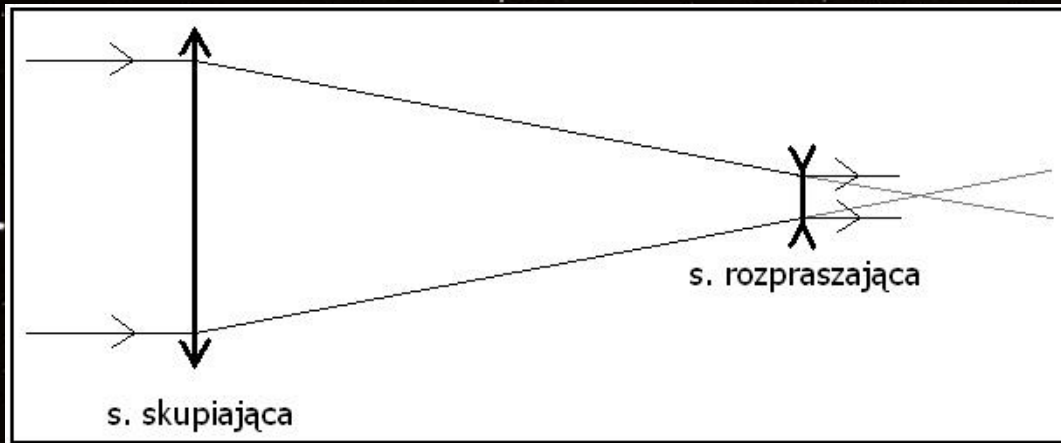
http://www.cloudynights.com/item.php?item_id=1052

Teleskopy

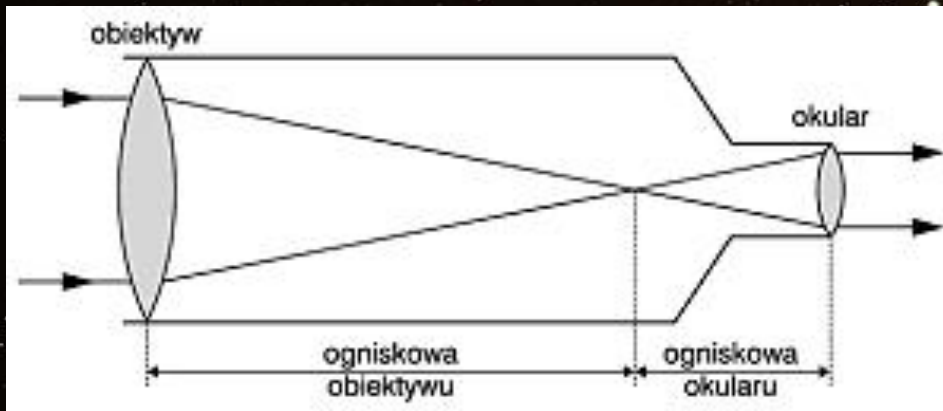

Refraktry

obraz
prosty

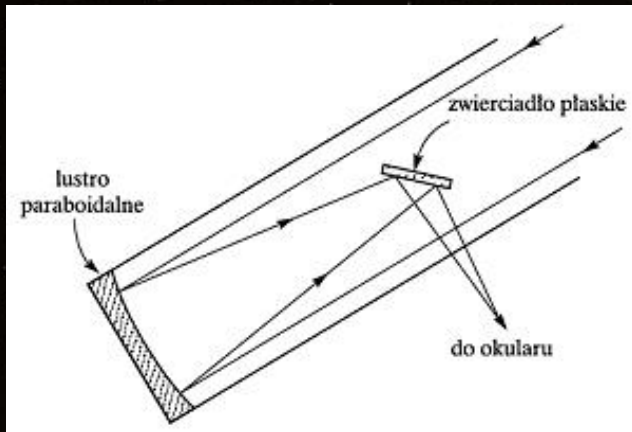
teleskop Galileusza

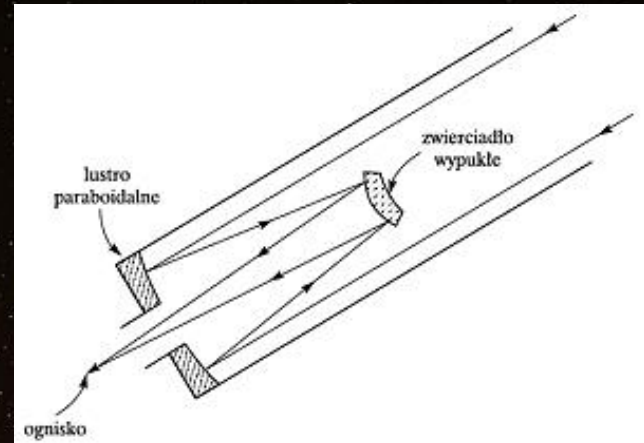
obraz
odwrócony

teleskop Keplera

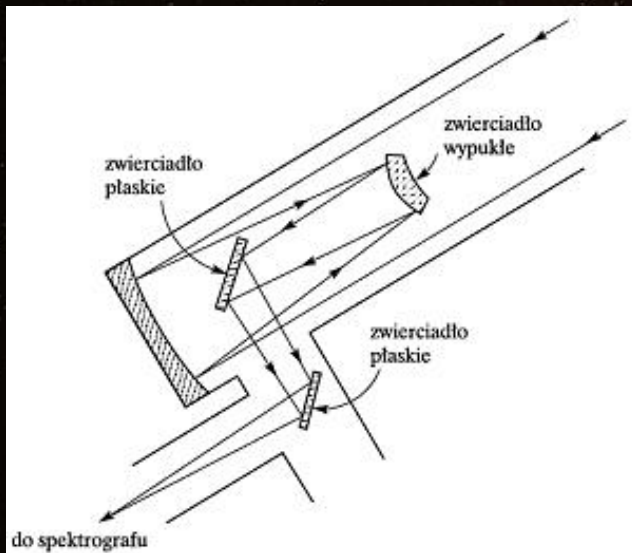
Reflektory

teleskop Newtona

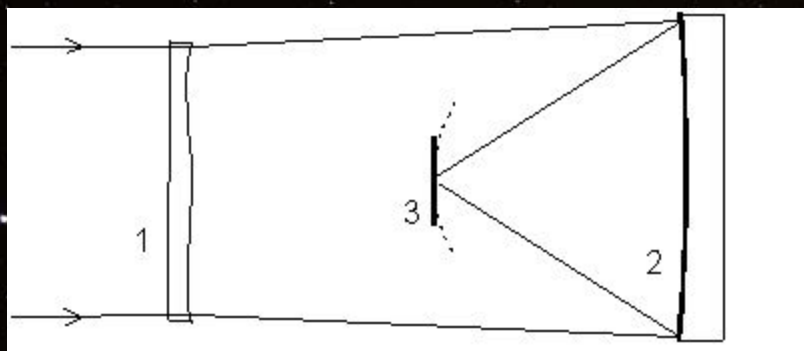

teleskop Cassegraina

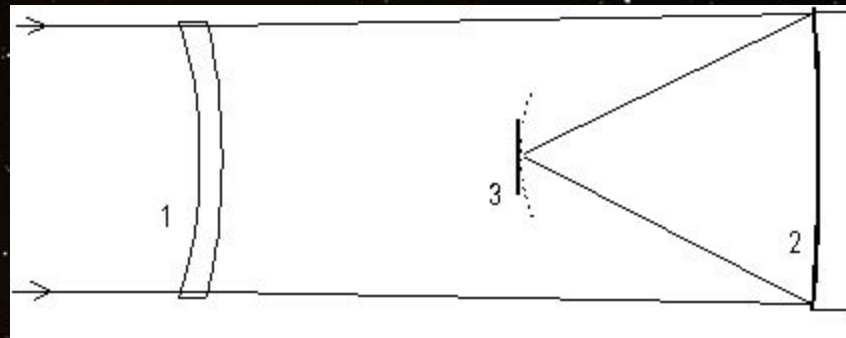

układ Coudé

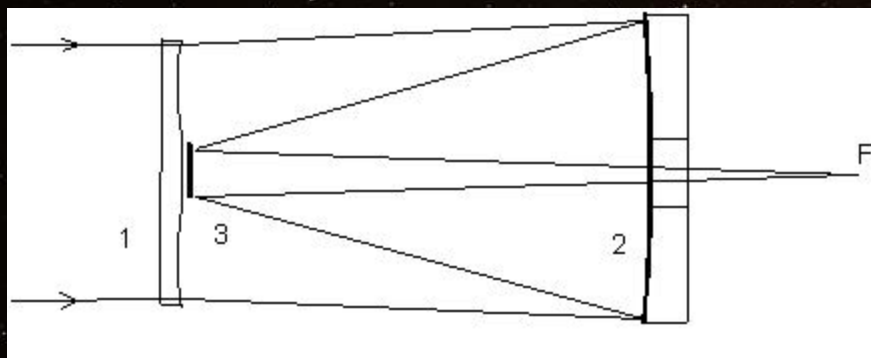
Układy katadioptryczne (zwierciadlano-soczewkowe)

kamera Schmidta

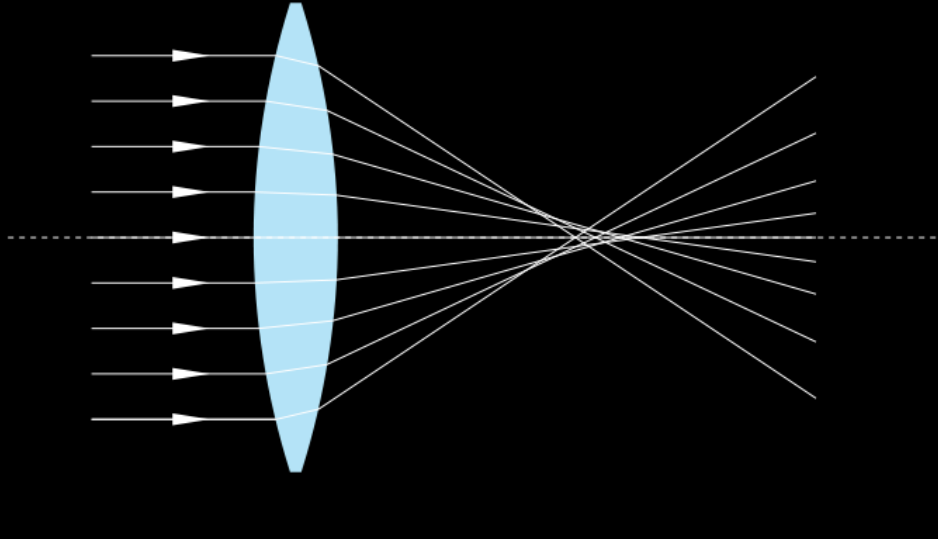
kamera Maksutowa

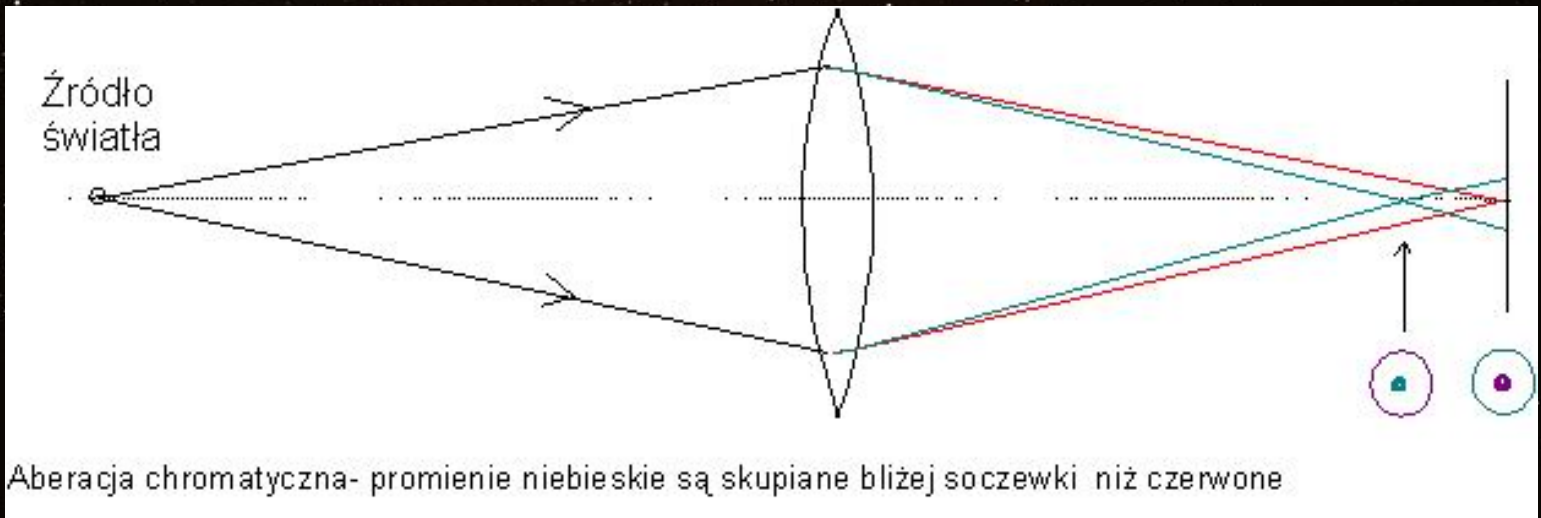
kamera Schmidta-Cassegraina

Wady układów optycznych (wybrane)

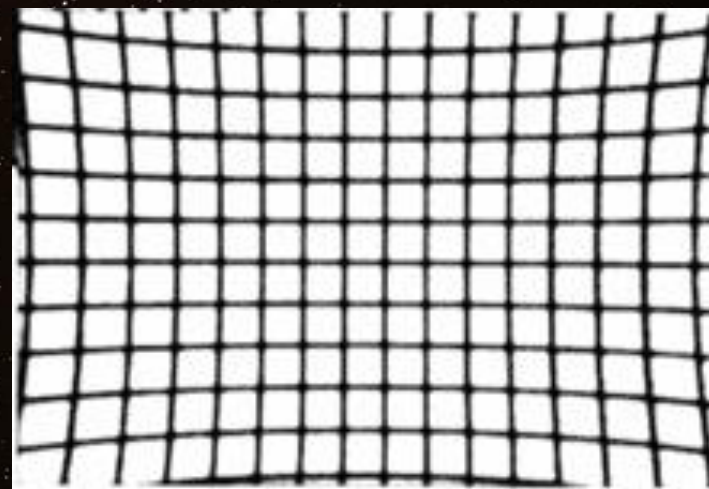
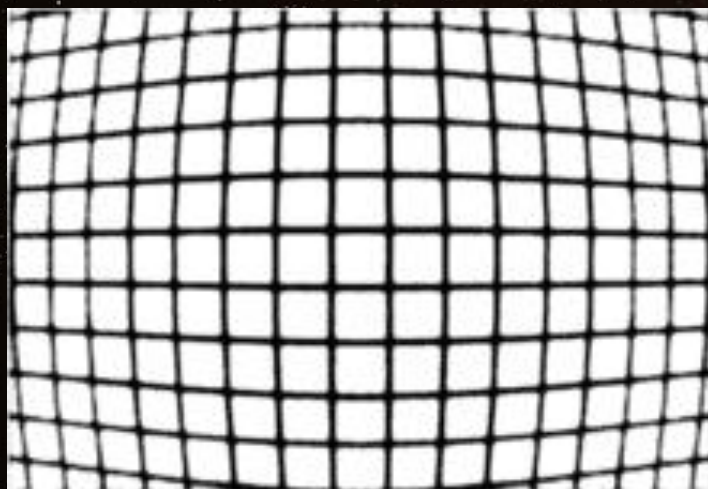
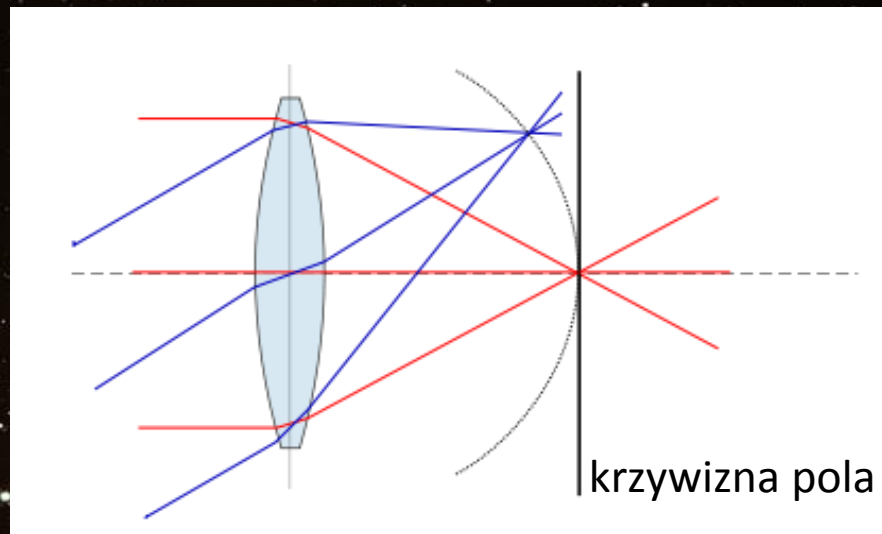
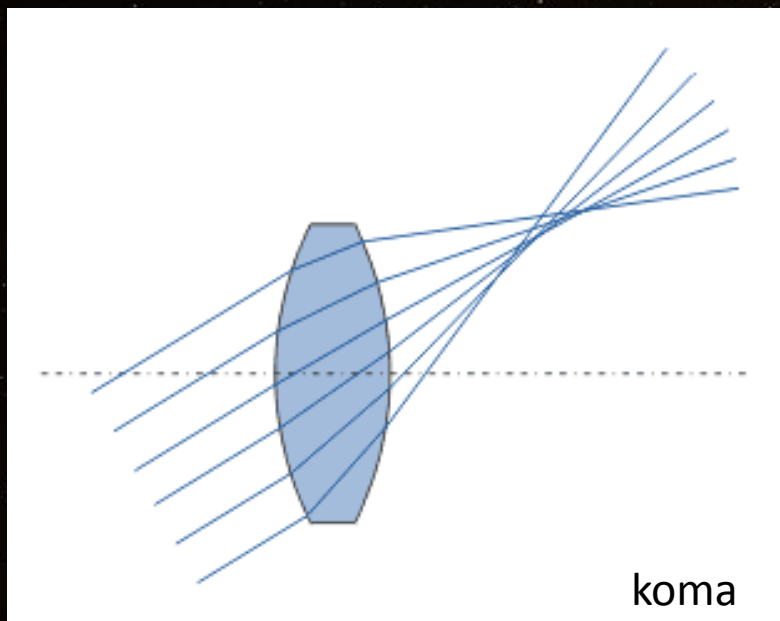
aberracja sferyczna

aberracja sferyczna a kształt lustra

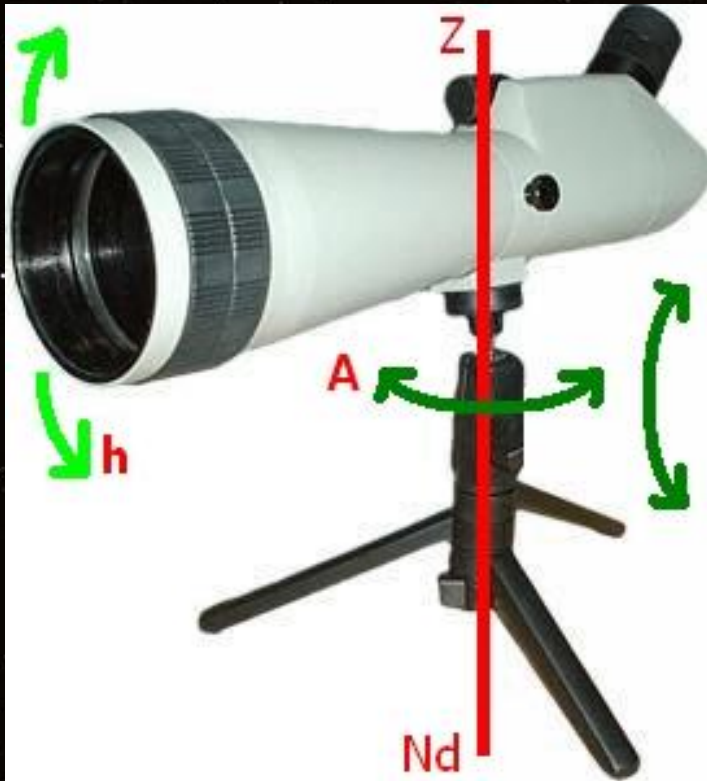

Wady układów optycznych (wybrane)

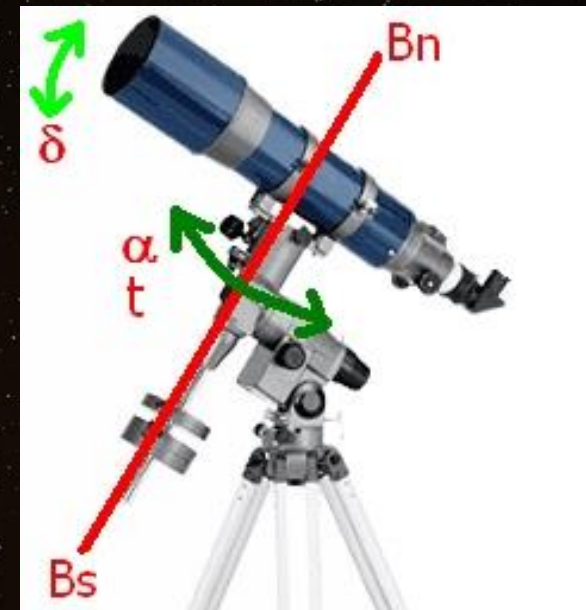

dystorsja

Montaże

montaż horyzontalny

montaż paralaktyczny
(niemiecki)

(angielski, widłowy, ...)

Wielkości opisujące teleskop

powiększenie kątowe: $p = F / f$

powiększenie minimalne $p_{\min} = D/7$ (zakładając średnicę źrenicy oka w ciemności = 7mm)

F, f - ogniskowa obiektywu i okularu

D – średnica obiektywu w mm

W praktyce, maksymalne powiększenie użyteczne:

-teleskop zwierciadlany: $1.5 * D$

-refraktor achromatyczny: $2 * D$

-refraktor apochromatyczny: $3 * D$

Wielkości opisujące teleskop

kątowa

zdolność rozdzielcza: $r = 2.44 \cdot (\lambda / D)$

$r'' = 140''/D$ [mm] - dla obserwacji wizualnych
(zakładamy, że maksimum czułości oka
przypada na 555 nm)

λ - długość fali

D - średnica obiektywu

To jest oczywiście TEORETYCZNA zdolność rozdzielcza

Wielkości opisujące teleskop

Zasięg (M):

$$M = 7,1 + 5 \log D$$

D – średnica zwierciadła w [mm]

Światłosiła:

$$S = D/f$$

D – średnica zwierciadła, obiektywu

f – ogniskowa zwierciadła, obiektywu

Wielkości opisujące teleskop

Pole widzenia (teoretyczne):

$$W[^{\circ}] = w_0 / p$$

w_0 – pole widzenia okularu (zwykle około 45°)

p – powiększenie teleskopu

Pole widzenia (z obserwacji):

$$W = 360^{\circ} (t / 24h) \cos \delta$$

δ – deklinacja obserwowanego obiektu

t – czas przejścia przez pole widzenia

Ćwiczenie

Zaplanuj/wykonaj obserwacje mające na celu wyznaczenie parametrów teleskopu: powiększenie, pole widzenia, zasięg. Proszę uwzględnić ewentualny brak pogody obserwacyjnej.

Co przeszkadza w prowadzeniu obserwacji?

Warunki atmosferyczne (wiatr, wilgotność, seeing, chmury) - ograniczenie (w Polsce) zdolności rozdzielczej do 1-2"

Wady optyczne

Jasność nieba

Jasność nocnego nieba

Jasność nocnego nieba

=

jasność naturalna

(poświata atmosfery, rozpraszanie światła od źródeł naturalnych)

+

jasność sztuczna

(zanieczyszczenie światłem)

Jasność naturalna

Naturalną jasność nieba powodują:

- ☼ poświata atmosfery - słabe świecenie atmosfery ziemskiej powstające w jonosferze, wywołane przez jonizację słonecznym promieniowaniem UV i promieniami kosmicznymi oraz chemiluminescencją
- ☼ rozpraszanie światła pochodzącego od gwiazd, planet, Drogi Mlecznej i światła zodiakalnego

- najciemniejsze niebo nocne (średnio): **22.0 mag/arcsec²**
- jasność nieba podczas kwadry Księżyca: **20.5 mag/arcsec²**
- jasność nieba podczas pełni Księżyca: **18.0 mag/arcsec²**

Sztuczna jasność nieba

Sztuczną jasność nieba powoduje:

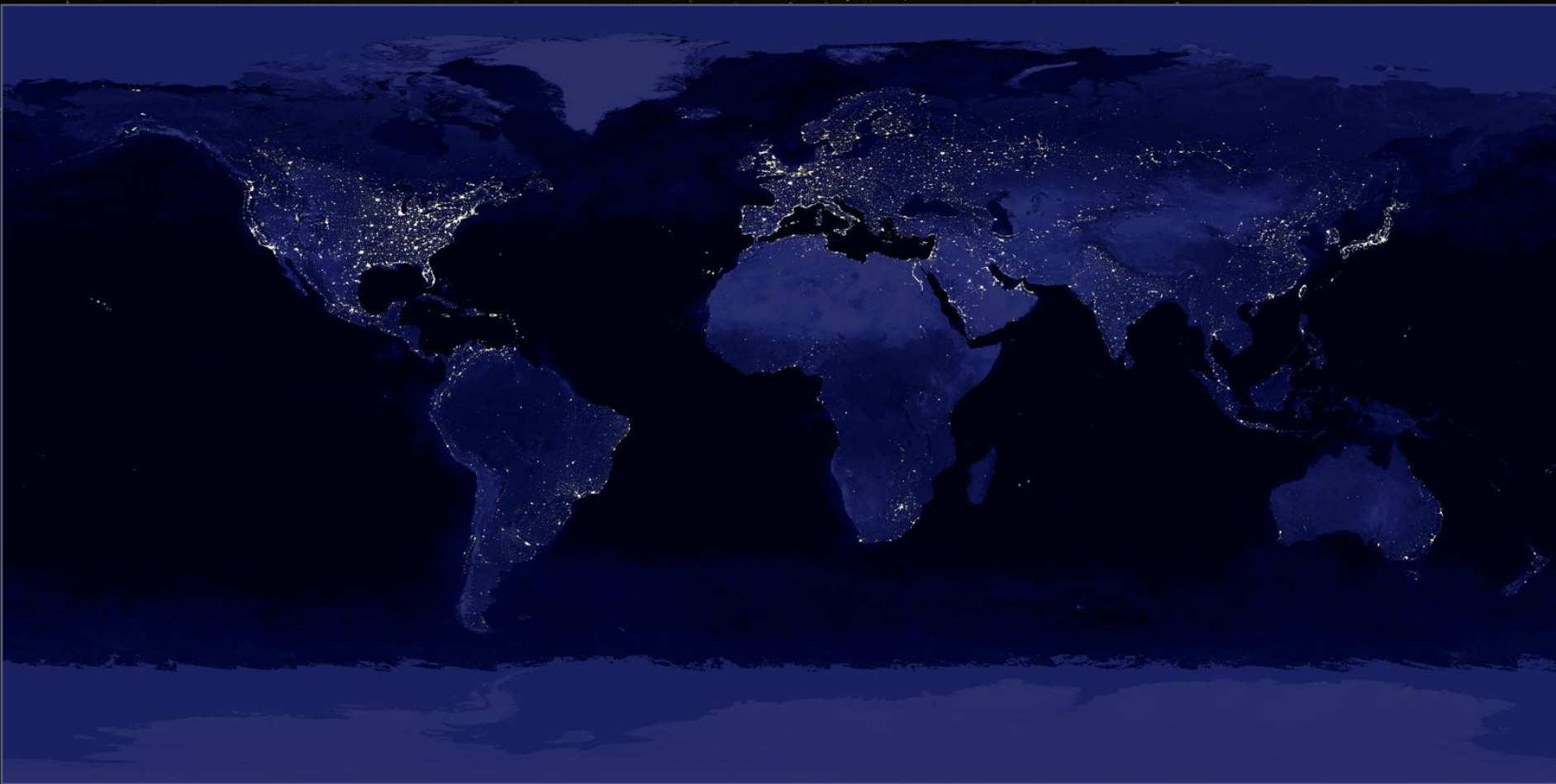
rozpraszanie światła pochodzącego od źródeł sztucznych:

- ☀ emitowanego bezpośrednio w niebo
- ☀ odbitego od powierzchni oświetlanych

rozpraszanie to zaburza naturalny poziom świecenia nocnego nieba i jest jednym z przejawów **zanieczyszczenia światłem**

Sztuczne światła

Mozaika zdjęć pokazująca Ziemię w nocy widzianą z orbity. Doskonale widoczne są obszary najbardziej zurbanizowane - Europa, Ameryka Północna i Japonia (źródło: NASA)

Sztuczne światła

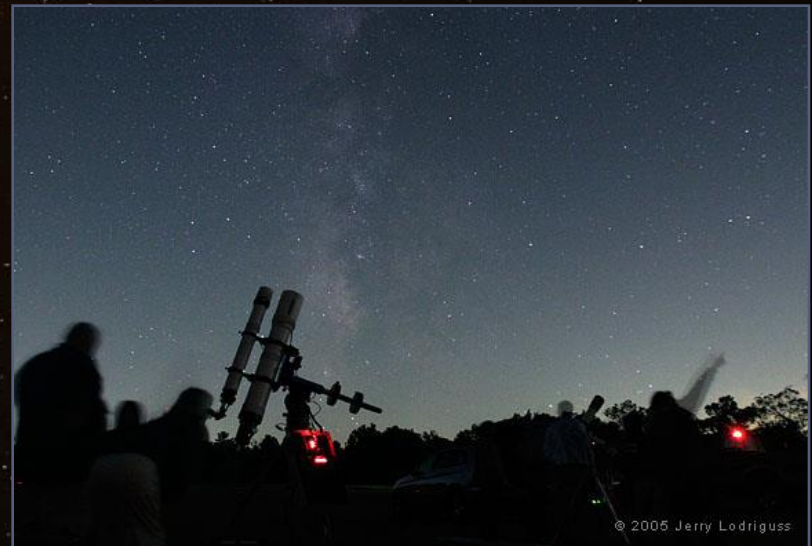
Nocne zdjęcie Europy
(źródło: NASA)

Polska w nocy (źródło: NASA)

Metody pomiaru jasności nieba

- światowy atlas zanieczyszczenia światłem
- metody instrumentalne
- metody na oko

Metody „na oko”

O czym musimy pamiętać:

- odpowiedni odstęp czasowy od zachodu lub wschodu Słońca/Księżycy (brak nocy astronomicznych w lecie)
- stopień zachmurzeni nieba i otoczenie (budynki, drzewa, góry, śnieg)
- przejrzystość atmosfery (aerozole, pyły)

Metody „na oko”

szacowanie liczby widocznych gwiazd ze zliczeń w kilku wybranych obszarach nieba

Metoda:

- ☼ przygotowujemy tubę o rozmiarach: 20-25 cm (długość L), 4-6 cm (średnica D)
- ☼ zliczamy gwiazdy mieszczące się w polu widzenia w 10 dowolnie wybranych obszarach nieba - otrzymujemy 10 próbek p_1, \dots, p_{10}
- ☼ dodajemy ilość gwiazd w każdym z 10 zliczeń i dzielimy wynik na 10

$$p_{\text{śr}} = (p_1 + p_2 + \dots + p_{10}) / 10$$

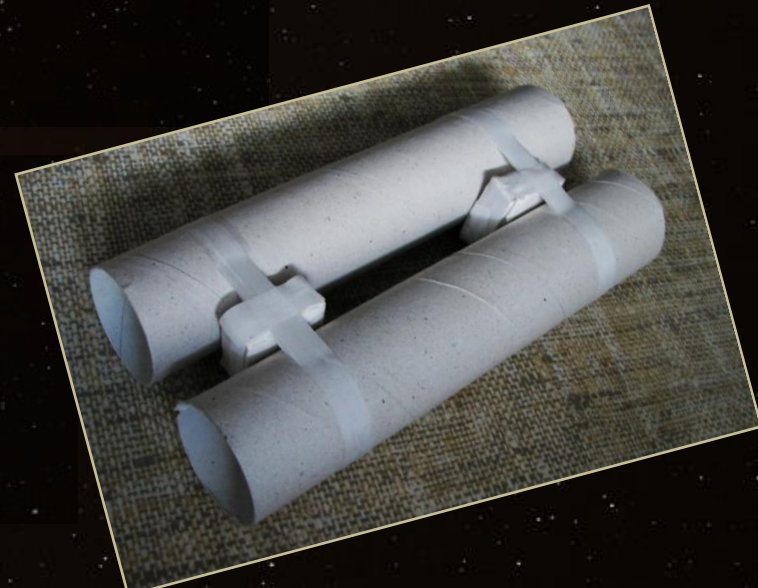
otrzymana wartość $p_{\text{śr}}$ jest średnią ilością gwiazd widocznych przez tubę

- ☼ aby więc oszacować całkowitą ilość widocznych gwiazd korzystamy z tego wzoru (wyraz w nawiasie określa jaką część nieba widać przez tubę):

$$\text{ilość_gwiazd} = (8L^2/D^2) * p_{\text{śr}}$$

Uwaga!

- przed przystąpieniem do zliczania musimy przyzwyczaić oczy do ciemności (ok. 15 min.)
- podczas zliczania unikajmy patrzenia na jasne źródła światła
- do oświetlenia kartki z raportem obserwacyjnym, używamy słabego światła (najlepiej czerwonego)

Zliczenia gwiazd - wyniki

SWA 1 (listopad 2007)

metoda: ramka

wynik: 820 gwiazd

SWA 4 (kwiecień 2009)

metoda: tuba

wynik: 1890 gwiazd

SWA 5 (kwiecień 2010)

metoda: tuba

wynik: 500 gwiazd

uwaga: pełnia Księżyca

SWA 6 (2010)

metoda: tuba

wynik: 1470 gwiazd

SWA 8 (2011)

metoda: tuba

wynik: 1960 gwiazd

SWA 10 (2012) - 1. noc

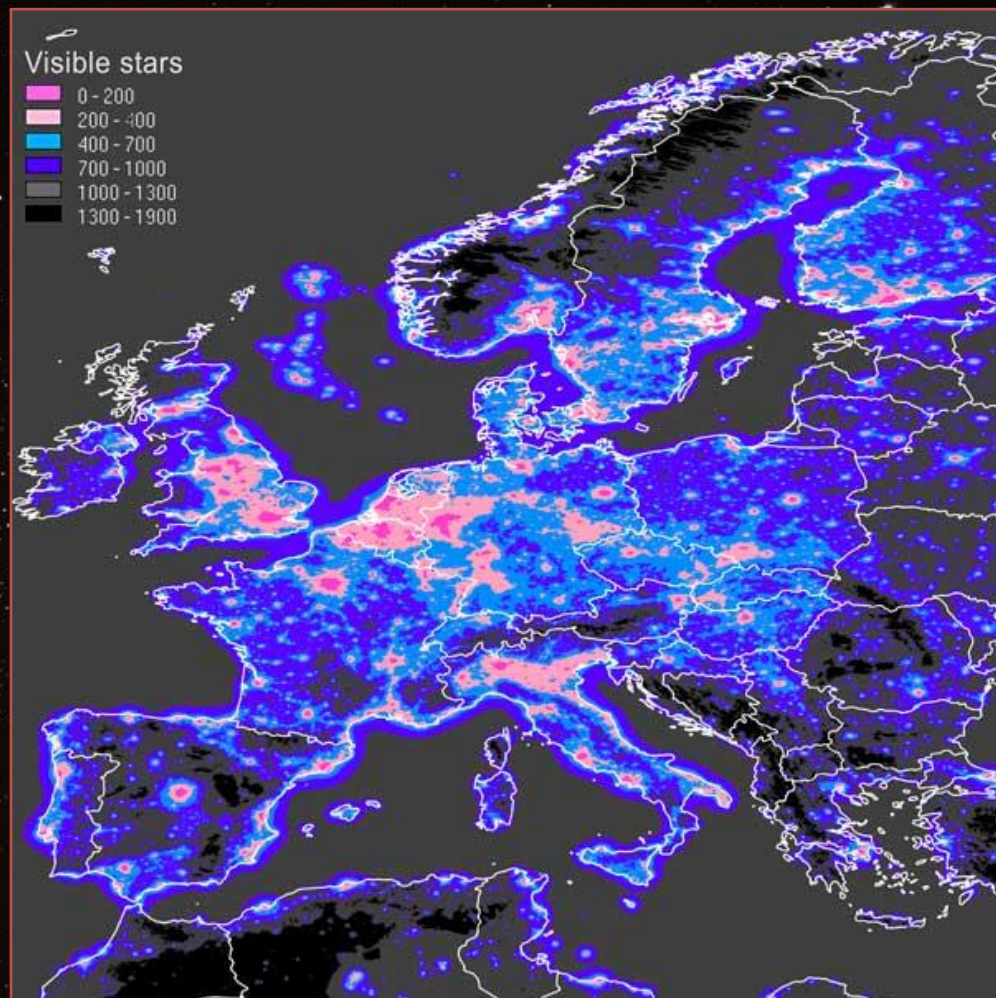
metoda: tuba

wynik: 1370 gwiazd

SWA 10 (2012) - 2. noc

metoda: tuba

wynik: 510 gwiazd

Zliczenia gwiazd

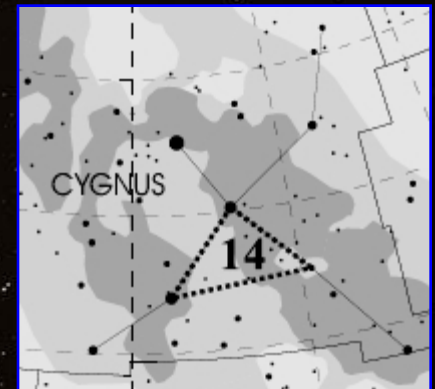
szacowanie granicznej jasności przez zliczenia ilości widocznych gwiazd w wybranych obszarach nieba

Metoda:

- ☼ opracowana przez International Meteor Organization dla obserwatorów meteorów
- ☼ należy wybrać jeden (lub więcej) z 30 obszarów na niebie wyznaczonych przez jasne gwiazdy.
- ☼ policzyć gwiazdy widoczne w tym obszarze (obszarach), wliczając w to gwiazdy ograniczające go.
- ☼ zapisać numer wybranego obszaru i liczbę zliczonych gwiazd a następnie odczytać z tabel jaka jest graniczna jasność.

Uwaga!

- przed przystąpieniem do zliczania musimy przyzwycząić oczy do ciemności (ok. 15 min.)
- podczas zliczanie unikajmy jasnych źródeł światła (lampy uliczne, nie przyciemniona latarka)

Jasność graniczna:

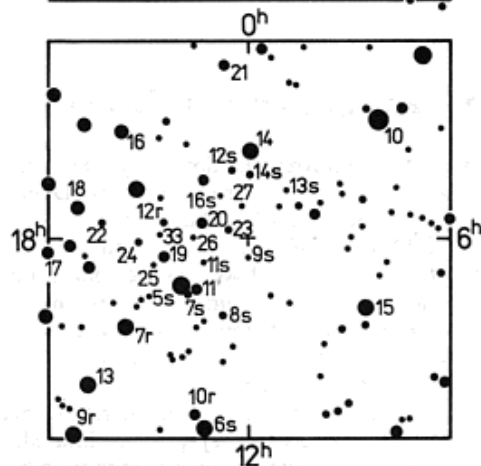
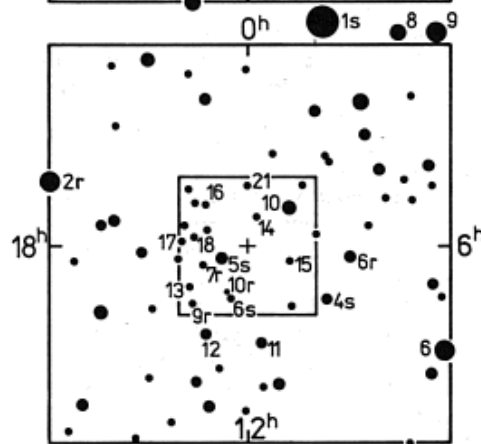
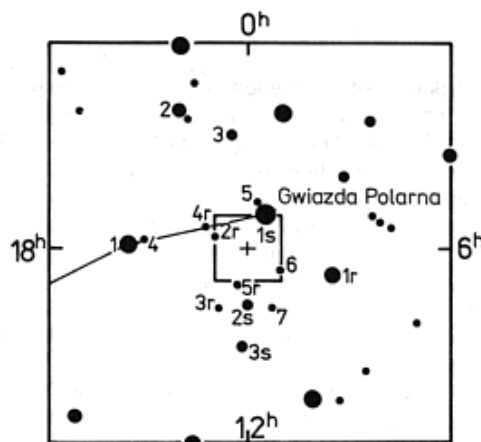
Północny ciąg biegunowy:

Teoretyczny zasięg instrumentu:
 $m = 2.1 + 5 \log D$

D - średnica obiektywu
lunety [mm]

Zliczenia gwiazd w wybranych
polach:

[http://www.imo.net/visual/
major/observation/lm](http://www.imo.net/visual/major/observation/lm)

PÓLNOCNY CIĄG BIEGUNOWY

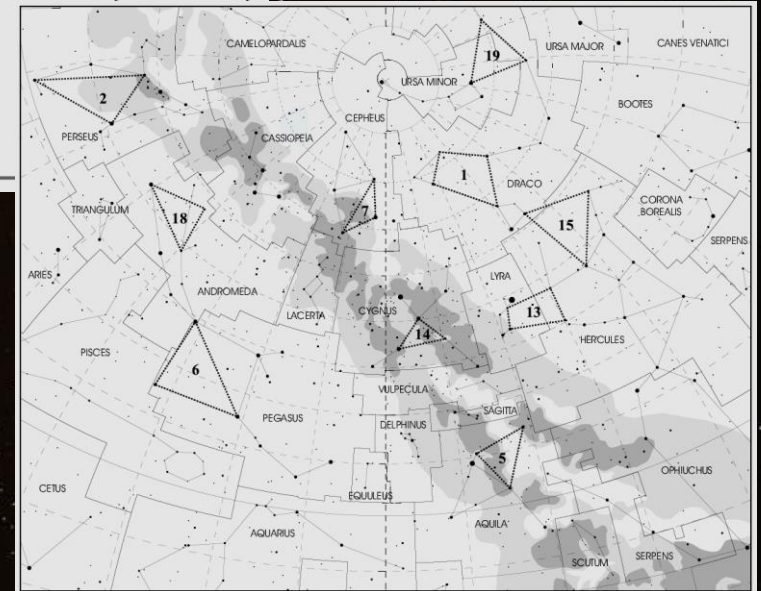
Gwiazda	m_v	m_f
1s	2,08	2,54
1	4,37	4,40
1r	5,09	6,63
2	5,28	5,30
3	5,56	5,83
4	5,84	5,93
2s	6,30	6,45
2r	6,32	7,93
3s	6,35	6,53
5	6,85	6,43
6	7,06	7,12
7	7,55	7,42
3r	7,57	8,96
8	8,13	8,33
4r	8,27	9,21
5r	8,63	10,14
9	8,83	8,91
10	9,06	9,13
6r	9,24	10,46
11	9,56	9,72
12	9,77	10,06
4s	9,83	10,26
7r	9,87	10,95
5s	10,06	11,10
13	10,37	10,52
8r	10,46	11,45
14	10,56	10,97
6s	10,72	11,37
15	10,88	11,25
16	11,22	11,60
17	11,30	11,28
18	11,90	12,27
10r	12,03	—
7s	12,04	12,65
11r	12,07	13,23
19	12,24	12,71
12r	12,47	13,80
21	12,49	13,33
20	12,52	12,99
22	12,84	13,48
23	13,00	13,59
24	13,31	13,93
25	13,58	14,10
26	13,69	14,62
8s	13,77	14,52

m_v — wizualna wielkość gwiazdowa

m_f — fotograficzna wielkość gwiazdowa

Zliczenia gwiazd

1		2		3		4		5		6		7		8		9		10	
N	LM	N	LM	N	LM	N	LM	N	LM	N	LM	N	LM	N	LM	N	LM	N	LM
5	4.2	6	5.0	5	4.5	5	4.3	4	4.6	4	4.7	3	4.0	4	4.7	7	4.4	4	4.5
6	4.9	7	5.1	6	4.6	6	5.0	5	5.1	5	5.2	4	4.5	5	4.8	8	5.0	5	5.8
8	5.0	8	5.4	7	4.8	7	5.1	6	5.2	6	5.4	5	4.6	7	5.1	11	5.6	7	5.9
9	5.2	10	5.6	8	5.2	8	5.3	7	5.4	7	5.7	7	4.9	8	5.3	13	5.7	8	6.0
10	5.3	11	5.7	9	5.4	9	5.6	8	6.0	8	5.9	8	5.2	9	5.5	15	6.0	11	6.1
11	6.0	12	5.8	11	5.7	10	5.7	10	6.2	9	6.2	10	5.4	10	5.9	18	6.1	12	6.4
12	6.1	13	6.0	13	5.8	11	5.9	11	6.4	12	6.3	12	5.5	11	6.0	20	6.3	15	6.5
15	6.3	14	6.1	14	6.0	12	6.1	12	6.5	14	6.4	13	5.9	12	6.1	21	6.4	16	6.7
16	6.4	15	6.2	15	6.1	13	6.2	13	6.6	17	6.5	14	6.0	15	6.2	24	6.6	17	6.8
17	6.5	17	6.3	16	6.2	14	6.3	19	6.9	20	6.6	15	6.1	16	6.3	25	6.7	19	7.0
18	6.6	20	6.4	17	6.3	15	6.4	22	7.0	25	6.7	17	6.2	17	6.4	29	6.9	22	7.1
20	6.7	23	6.6	18	6.4	16	6.5	24	7.1	29	6.8	18	6.3	20	6.5	32	7.0	23	7.2
23	6.8	26	6.7	19	6.5	18	6.6	25	7.2	30	6.9	20	6.4	21	6.6	34	7.1	25	7.3
28	6.9	27	6.8	20	6.6	20	6.7	26	7.3	33	7.0	22	6.5	23	6.7	38	7.2	26	7.4
34	7.0	29	6.9	23	6.7	22	6.9	27	7.4	35	7.1	23	6.8	26	6.8	40	7.3	31	7.5
41	7.1	31	7.0	25	6.8	23	7.0			40	7.2	26	6.9	28	6.9	44	7.4		
46	7.2	35	7.1	27	6.9	25	7.2			43	7.3	33	7.0	29	7.0	45	7.5		
55	7.3	42	7.2	29	7.0	26	7.3			46	7.4	41	7.1	31	7.4				
60	7.4	44	7.3	33	7.1	30	7.5			49	7.5	48	7.2	32	7.5				
73	7.5	54	7.4	37	7.2							49	7.3						
		59	7.5	44	7.3							57	7.4						
				49	7.4							65	7.5						
				54	7.5														

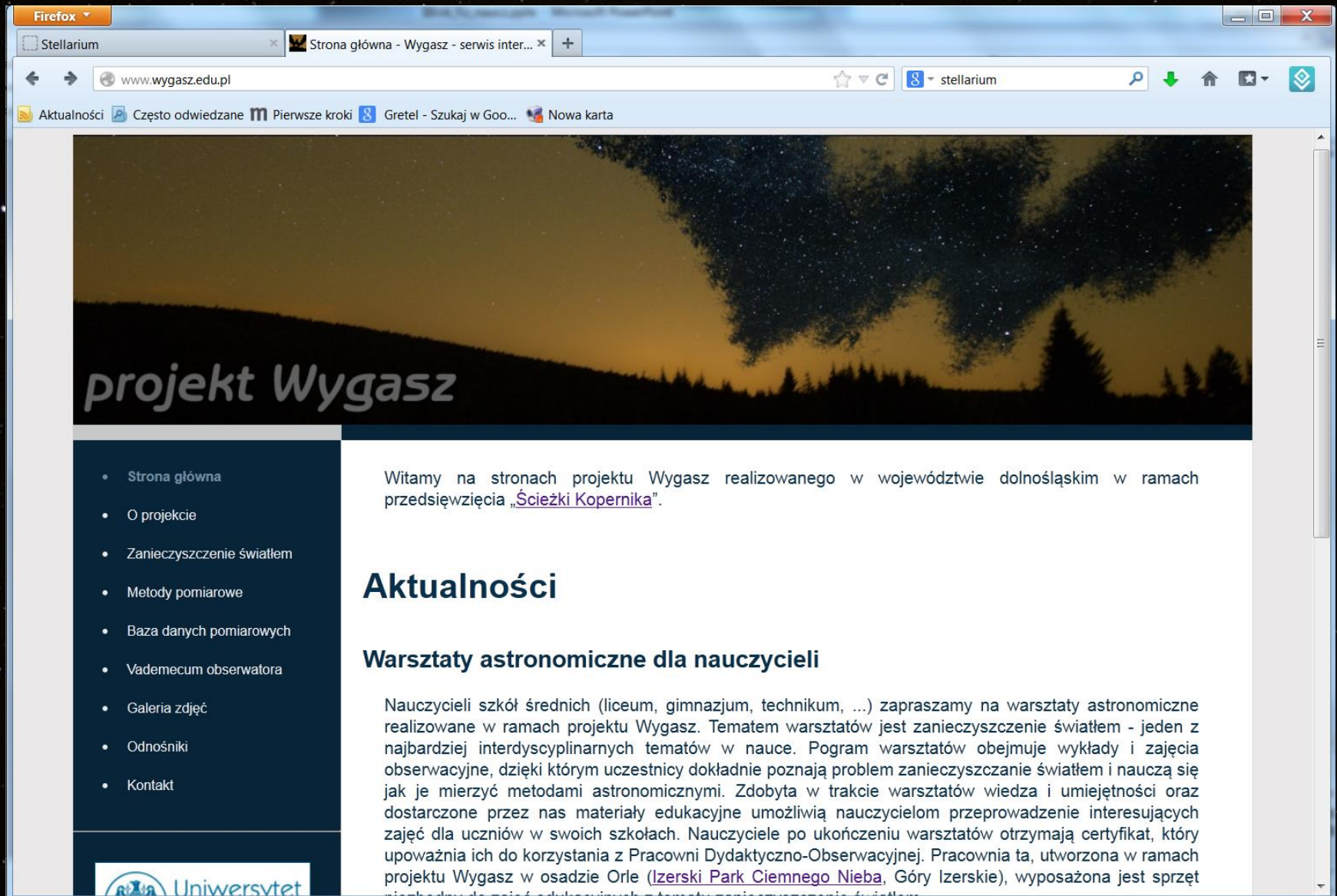

Ćwiczenie:

1. Proszę ocenić liczbę gwiazd widocznych na niebie w miejscu obserwacji.
2. Wytypować obiekty do obserwacji (wizualnych i teleskopowych – średnica teleskopu 15-20 cm, ogniskowa 100-160 cm) podczas następnych ćwiczeń obserwacyjnych – uzasadnienie wyboru.

Sprawozdanie: 1 strona A4, czcionka 12pt

Strona internetowa

Firefox

Stellarium Strona główna - Wygasz - serwis inter... +

www.wygasz.edu.pl

stellarium

Aktualności Często odwiedzane Pierwsze kroki Gretel - Szukaj w Goo... Nowa karta

projekt Wygasz

- Strona główna
- O projekcie
- Zanieczyszczenie światłem
- Metody pomiarowe
- Baza danych pomiarowych
- Vademecum obserwatora
- Galeria zdjęć
- Odnośniki
- Kontakt

Witamy na stronach projektu Wygasz realizowanego w województwie dolnośląskim w ramach przedsięwzięcia „[Ścieżki Kopernika](#)”.

Aktualności

Warsztaty astronomiczne dla nauczycieli

Nauczycieli szkół średnich (liceum, gimnazjum, technikum, ...) zapraszamy na warsztaty astronomiczne realizowane w ramach projektu Wygasz. Tematem warsztatów jest zanieczyszczenie światłem - jeden z najbardziej interdyscyplinarnych tematów w nauce. Program warsztatów obejmuje wykłady i zajęcia obserwacyjne, dzięki którym uczestnicy dokładnie poznają problem zanieczyszczanie światłem i nauczą się jak je mierzyć metodami astronomicznymi. Zdobyta w trakcie warsztatów wiedza i umiejętności oraz dostarczone przez nas materiały edukacyjne umożliwią nauczycielom przeprowadzenie interesujących zajęć dla uczniów w swoich szkołach. Nauczyciele po ukończeniu warsztatów otrzymają certyfikat, który upoważnia ich do korzystania z Pracowni Dydaktyczno-Obserwacyjnej. Pracownia ta, utworzona w ramach projektu Wygasz w osadzie Orle ([Izerski Park Ciemnego Nieba](#), Góry Izerskie), wyposażona jest sprzęt

Uniwersytet

Ćwiczenia na zajęciach w Białkowie

wyznaczenie liczby widocznych gwiazd
wyznaczenie jasności granicznej
wyznaczenie pola widzenia teleskopu
wyznaczenie zasięgu teleskopu
zdjęcie wybranego obiektu astronomicznego
pomiar jasności tła metodą fotograficzną

Zajęcia zaczną się o 16:00 i potrwać do 4:00 rano

- ciepłe rzeczy, śpiwory, jedzenie